

Motion till riksdagen

1986/87:Ju716

Anna Wohlin-Andersson (c)

Rättegångskostnaderna i skattemål

Bestämmelser om skatter och avgifter är krångliga och svåröverskådliga. På grund av regelsystemets komplexa natur är det oftast nödvändigt att i tvister anlita hjälp från advokat eller annat sakkunnigt biträde.

Kostnaden för processföringen kan bli betydande, i synnerhet om tvisten kommer att slitas i alla instanser. I dessa typer av tvister gäller inte den principen att vinnande part får sina kostnader ersatta av motparten. Om kraven från myndigheternas sida visar sig vara orättmätiga finns det alltså ingen möjlighet för den enskilde att få ersättning för sina kostnader för att få rättelse. Den enda möjligheten att få någon form av ersättning är den begränsade rätten till ersättning för kostnader för resa och uppehålle vid muntlig förhandling som ges i 15 § förvaltningsprocesslagen.

Det är i regel inte möjligt att få allmän rättshjälp i tvister om skatter och avgifter. Endast i några enstaka undantagsfall har det förekommit att allmän rättshjälp har beviljats i sådana mål. Bakgrunden är bl. a. förvaltningsprocesslagens bestämmelse (8 §) att rätten skall tillse att målet blir så utrett som dess beskaffenhet kräver, förvaltningsdomstolarnas s. k. utredningsansvar. Detta utredningsansvar är dock ett otillräckligt skydd. Det är inte rimligt att förvänta sig att domstolarna aktivt lämnar råd och upplysningar för att hindra att den enskilde går miste om sin rätt på grund av bristande kännedom om de processuella och materiella reglerna. Rättens utredningsansvar kan inte ersätta den hjälp som ett sakkunnigt biträde kan lämna. Ofta är det också en småföretagare som är part. Rättshjälp är då i regel uteslutet även av det skälet att tvistefrågan är en angelägenhet i företagarens näringsverksamhet. Rättsskydsförsäkringar som täcker kostnaderna för processföringen är inte allmänt förekommande bland huvuddelen av småföretagarna.

I brottmål gäller den regeln (rättegångsbalken 31 kap. 2 §) att en åtalad som blir frikänd kan få ersättning för kostnader som har varit skäligen påkallade för att tillvarata hans rätt. En motsvarande bestämmelse finns inte för förvaltningsmål där tvisten gäller krav på den enskilde från det allmänna sida.

I princip är kostnader i samband med skatteärenden och skattemål inte avdragsgilla vid taxeringen. Sådana kostnader anses regelmässigt inte som kostnader för intäkternas förvärvande. De behandlas därför som icke avdragsgilla privata levnadskostnader.

En teoretisk möjlighet finns att få ersättning i form av skadestånd enligt skadeståndslagen. Enligt 3 kap. 2 § skadeståndslagen skall det allmänna ersätta skador som vållats genom "fel eller försummelse vid myndighetsutöv-

ning". Sådana av den enskilde oförvällade kostnader som det här är fråga om uppkommer dock utan att det allmänna handlar felaktigt eller försumligt. Dessutom visar rättspraxis att det endast är i undantagsfall som det allmänna blir skadeståndsskyldigt.

För en rörelseidkare kan det vara hans fortsatta ekonomiska existens och yrkesverksamhet som står på spel på grund av myndigheters krav. I ett sådant läge vågar han knappast chansa med att få skatte- eller avgiftsfrågor prövade av domstol utan sakkunnig hjälp.

Det är ett fundamentalt rättssäkerhetskrav att den enskilde skall hållas skadeslös när en myndighet har förfarit felaktigt. Ingen skall behöva avstå från rättvisa därför att han inte har råd. Skatteförenklingskommittén har i ett betänkande (Ds Fi 1986:20) lagt fram ett förslag om rätt till ersättning för kostnader i skatteärenden och skattemål. Enligt detta förslag skall dock möjligheter till ersättning alltså vara ett undantag. Huvudregeln skall vara att den enskilde själv måste stå för sina kostnader. Ersättning skall utgå "endast om det med hänsyn till sakens beskaffenhet och handläggning, kostnadens storlek, ärendet eller målets utgång eller annat förhållande framstår som uppenbart oskäligt att kostnaden bärs av den skattskyldige eller om det annars föreligger synnerliga skäl" (2 § i lagtextförslaget).

En sådan restriktivt utformad rätt till ersättning blir enligt min mening ett slag i luften. Det innebär inte någon tillfredsställande lösning på det rättssäkerhetsproblem som här har redogjorts för.

Det är naturligt att den som "vinner" en tvist i en domstol eller i ett ärende inför en myndighet skall hållas skadeslös. I detta fall har han drivit sin sak framgångsrikt i syfte endast att freda sin rätt. Detsamma bör gälla då det allmänna har drivit ett mål av prejudikatskäl. I den beskrivna situationen bör det finnas en ovillkorlig rätt till ersättning för de kostnader som den enskilde har åsamkats. Rätten till ersättning för nödiga kostnader bör omfatta alla kostnader så att den enskilde hålls skadeslös.

Rättsfrågorna i ett skattemål är ofta komplicerade och kan göras till föremål för vitt skilda bedömningar. Det kan finnas ett omfattande och kanske motstridigt utredningsmaterial. Att förutse utgången i målet blir då en ren spekulatio. Den enskilde kan ha ett befogat intresse av att få saken prövad. I sådana fall är det olämpligt att den enskilde måste betala kostnader han har haft även om det allmänna talan bifalls. Rättstrykighetsargumenten för att den enskilde hålls skadeslös har emellertid inte samma tyngd i de fall där en rättslig prövning visar att kraven på den enskilde har stöd i gällande rätt. Det är därför rimligt att rätt till ersättning föreligger när den enskildes kostnadsansvar framstår som oskäligt.

Sammanfattningsvis bör den som "vinner" ett skattemål vara tillförsäkrad ersättning för skäliga kostnader. Detsamma skall gälla i sådana fall där det allmänna har drivit ett mål mot en enskild i prejudikatsyfte. I andra fall kan ersättning utges efter en skälighetsprövning. Dessa regler bör gälla både vid mål i domstol och vid ärenden hos skattemyndigheter.

Hemställan

Mot. 1986/87

Ju716

Med hänvisning till vad som anförts hemställs

att riksdagen beslutar att hos regeringen begära att det snarast läggs fram ett förslag om ersättning för kostnader i skatteärenden och skattemål enligt motionen.

Stockholm den 27 januari 1987

Anna Wohlin-Andersson (c)

